

SZABÓ ZSANETT

Az előzetes letartóztatás és vizsgálati fogság alakulása a Debreceni Ítéltábla ítélkezési gyakorlatának tükrében¹

Az alkotmányos szabadság egyik legfőbb követelménye a személyes szabadság, így különösen fontosak azok a törvények, melyek az egyéni szabadság védőbástyáit képezve meghatározzák azon eseteket, és formákat melyek szerint valamely állampolgár szabadságától ideiglenesen, sőt élethosszig megfosztható. Ezen szabályokat pedig elsősorban a bűnvádi eljárás szabályai alkotják, ugyanis olyan intézkedéseket tartalmaznak, amelyeknek bárki - az akaratán kívül is - alárendelve van. A személyes szabadság fontos biztosítékai a büntetőjogi alapelvek, úgy, mint a *nullum crimen sine lege*, *nulla poena sine lege*, az ártatlanság védelme, és a védelemhez való jog elve.² Büntető hatalom azonban mindig végső eszköz, *ultima ratio*, amelyet használni csak takarékosan és ritkán kell, mindig a jogos cél eléréséhez szükséges mértéknek megfelelően.³ Vitán felüli, hogy az államnak kétségbe nem vonható joga van ahhoz, hogy egyes polgárai személyes szabadságának jogkörébe nyúljon abból a célból, hogy a bűnös elnyerhesse méltó büntetését, illetve hogy a büntetőeljárás sikere biztosítva legyen, azonban az *ultima ratio* elve mentén ennek a korlátozásnak mindig szükségesnek és arányosnak kell lennie az elérni kívánt célhoz képest. Fontos garancia továbbá, hogy e szabadságjog korlátozásának esetei és módja törvénybe legyenek iktatva.⁴

Természetesen a Bűnvádi Perrendtartás (1869. évi XXXIII. tc.) rendelkezései között is megtalálhatjuk azokat, amelyek a személyes szabadságot közvetlenül korlátozzák. Ide tartozik az előzetes letartóztatás, valamint a vizsgálati fogság intézménye, amelyet a Bp. 141–168. §§ szabályoznak.

Mindkét intézmény esetében, ha a részlet szabályokat vizsgáljuk, akkor megállapíthatjuk, hogy a jogalkotó a terhelt érdekében rengeteg garanciális elemet épített be, erre pedig azért volt szükség, mert ebben az időben a személyes szabadsághoz való jog érvényesülése már következetesen kialakított és érvényesített alapja volt a büntetőeljárásnak. A büntetőeljárás és az alapjogok között tehát igen szoros kapcsolatot vélhetünk fölfedezni, ugyanis a büntetőeljárás során érvényesülő igazságszol-

¹A kutatás a TÁMOP-4.2.4.A/2-11/1-2012-0001 azonosító számú Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

²BALOGH ZSOLT – SOHIDA TAMÁS: *Alkotmányjog – Alapjogok*. Bp., 2011. 24.

³EKMAYER ÁGOST: A büntető hatalom tárgyáról. *Jogtudományi Közöny* 1868. 3. évf. 9. sz. 70.

⁴VARGHA FERENC: Az előzetes letartóztatás, s a személyes szabadság megsértése. *Jogtudományi Közöny* 1889. 24. évf. 30. sz. 237.

gáltatási érdek állandó ellentétben áll az egyéni jogok érinthetetlenségének érdekével, mert az eljárás sikeres lefolytatása a legtöbb esetben megkívánja, hogy az egyének személyes jogai valamilyen mértékben korlátozva legyenek. Mely ütközés feloldása érdekében egyik oldalnak sem lehet teljes túlsúlyt engedni, így a jogalkotónak a kompromisszumos megoldás érdekében különböző garanciális elemeket kell beépítenie a törvényi rendelkezésekbe.

Alapvetően érvényesül büntető eljárásjogunkban az az elv, hogy *senki szabadsága nem korlátozható addig, míg a bíróság a bűnösségét meg nem állapítja*.⁵

A kiinduló pont, tehát ez az elv, de a szabadságtól való megfosztásnak, illetve a szabadság korlátozásának különböző fokozatai és formái lehetnek. A legtipikusabb ezek közül a büntetés végrehajtási intézetben töltött büntetés, amit bíróság szab ki meghatározott eljárási szabályok szerint olyan cselekmény elkövetéséért, amit a törvény előzetesen bűncselekménynek nyilvánított. Ennek legfontosabb garanciája, hogy csak jogerős ítéletben lehet megállapítani. Ebben az esetben a szabadsághoz való jog korlátozása tehát kellően megalapozott lesz.⁶

Azonban egy büntető eljárásban, még az ítélethozatalt megelőzően is szükség lehet a büntető eljárás alá vont személy szabadságjogának korlátozására. Az előzetes letartóztatás és a vizsgálati fogság olyan büntetőeljárási kényszerintézkedés, amely jogerős bírói ítélet nélkül vonja el a terhelt személyes szabadságát.⁷ Tehát azon az elven, hogy senki szabadsága nem korlátozható addig, amíg bűnösségét a bíróság meg nem állapítja a Bp. rendelkezései célszerűségi okokból rést üt az említett két intézmény által. Ahhoz azonban, hogy ez ne legyen alkotmányellenes a jogalkotónak különböző garanciális elemeket kellett beépítenie a törvényi szabályozásba.

Az előzetes letartóztatás és vizsgálati fogság két célt szolgálhat; egyrészt, garanciát biztosít az ítélet végrehajtásában azáltal, hogy megakadályozza a terhelt esetleges elszökését, valamint biztosítja, hogy ne álljon fenn annak a veszélye, hogy az eljárást a terhelt távollétében ne lehessen lefolytatni.

A szabadsághoz való jog korlátozására általában háromféle ok mentén kerülhet sor:

1. a terhelt szabadságának korlátozása azért indokolt, mert vélelmezhető, hogy szabadlábbon hagyása esetén, a bizonyítékok beszerzését gátolná, megakadályozná;
2. a büntetés végrehajtása elől nagy valószínűséggel elvonná magát, amely megakadályozná maga az eljárás lefolytatását is;⁸

⁵VÁMBÉRY RUSZTEM: *A bűnvádi perrendtartás vázlatja*. Bp., 1901. 47.

⁶SÁRI JÁNOS – SOMODY BERNADETTE: *Alapjogok, Alkotmánytan II.* Bp., 2008. 109–110. Szabadságvesztés büntetést szabtak ki például a következő esetekben: Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltára (a továbbiakban MNL HBML) VII. 2/b. B 178/1915, VII. 2/b. B 2558/1914, VII. 2/b. 3053/1914, VII. 2/b. B445/1916, VII. 2/b. 219/1917, VII. 2/b. B 1494/28/1921, VII. 2/b. BII 2192/7/1923.

⁷ÁDÁM ANTAL: *Az élethez, a személyi szabadsághoz és biztonsághoz való jog. Emberi jogok hazánkban*, Bp., 1988. 132.

⁸Az ítéletábra peranyagát megvizsgálva, egyértelműen kitűnik, hogy bíróságok ezen okra alapozva vonták meg legtöbbször az egyének személyes szabadsághoz való jogát, így tettek pl. MNL HBML VII. 2/b. 3053/1914, VII/2.b B 578/1915, VII. 2/b. 245/1916, VII. 2/b. B 1517/8/1921, VII. 2/b. BII. 1967/24/1921, VII. 2/b. BV. 1437/14/1920, VII. 2/b. BV 1002/108/1920, VII/2.b. BV 883/35/1920 sz. ügyekben.

3. attól lehet tartani, hogy a bűncselekmény befejezését véghezviszi, vagy más bűncselekményt követne el, ha szabadlábban hagynák a terheltet.

Ezek az okok tehát elsősorban a közérdek, a közrend védelmét, az állam büntető hatalmának érvényesülését engedik minél jobban érvényre jutni.

Ennyiben azonban nem áll meg a jogalkotó, hogy kimondja ezen elvek érvényesülését a szabadsághoz való joggal szemben, hanem az egyes jogintézmények szabályozása során további garanciális elemeket állít fel. Ez egyébként azért különösen fontos, mert sokszor az előzetes letartóztatás, vizsgálati fogság talán még érzékenyebben érinti egy polgár személyes szabadságát, hiszen a terhelt családi- és társadalmi viszonyait sokszor erőszakkal, villámszerű módon változtatja meg, míg ezzel szemben szabadságvesztés büntetés esetén egy adott személy kellően felkészülhet, rendezheti addig viszonyait, és tartamát is pontosan előre ismeri.⁹

A Bp. rendelkezései csak árnyalatnyi különbséget tesznek az előzetes letartóztatás és a vizsgálati fogság foganatosítása között,¹⁰ így a kettőt a tanulmányban együtt vizsgálom.

Az előzetes letartóztatás tehát olyan ideiglenes jellegű eljárásjogi intézmény, amely meghatározott feltételek esetén és időtartamban csak a bűnösség jogerős bírói megállapítását megelőzően alkalmazható, okául a következő esetek szolgálhatnak:

- tettenérés;
- a terhelt az eljárás foganatosítása előtt megszökött, vagy szökés, elrejtőzés veszélye forog fenn; állandó lakóhelye nincs, magát igazolni nem tudja, vagy az alkalmazandó büntetésnek az előrelátható nagysága miatt szökéstől tartani lehet;¹¹
- a bizonyítékok megsemmisítésének veszélye forog fenn - ezt nevezzük a collusio esetének, amely magába foglalja a bűntársakkal való összebeszélés, a tanúk, szakértők hamis vallomásra való rábírása, és a tett nyomainak megsemmisítésének, megváltoztatásának, elrejtésének esetét;
- a terhelt nem magyar honos, és alaposan tartani kell attól, hogy a tárgyaláson nem fog megjelenni;
- alaposan tartani lehet attól, hogy szabadlábban hagyása esetén újabb bűncselekményt követ el, vagy ezt megkísérli, vagy a már megkezdett bűncselekmény befejezését kísérli meg.¹²

Az előzetes letartóztatásnak tehát csakis ezen esetekben van helye, a törvény ezenfelül megkívánja, hogy, ezen okok már megtörtént tényként szerepeljenek, vagy ezek fennforgása biztosítva legyen. Így pl. szökés esetében csak akkor lesz foganatosítható, ha már megszökött a terhelt, vagy bizonyíték forog fenn arra nézve, hogy

⁹Kártalanítás az ártatlanul szenvedett előzetes letartóztatás, vizsgálati fogság és elítélés esetén. *Jogtudományi Közlöny* 1895. 30. évf. 34. sz. 265.

¹⁰BAUMGARTEN IZIDOR: Az előzetes letartóztatás és vizsgálati fogságról. *Magyar Jogászegyleti Értekezések*, VI. kötet, 1. füzet, Bp., 1900. 56.

¹¹Így pl. MNL HBML VII/2.b. BV 697/9/1920, VII/2.b. BV 513/7/1920, VII. 2/b. B 1237/13/1921, VII. 2/b. BII 1967/24/1921 sz. ügyekben.

¹²Az osztrák jog szintén ugyanezen okok alapján ismerte az előzetes letartóztatás és vizsgálati fogságot, azonban volt kötelező esete, még pedig halál vagy tíz évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmények esetében, azonban collusio esetén két hónapban állapította meg a maximumot. A német bír. perrendtartás is ezen okok alapján foganatosította, itt azonban nem volt minden esetben kötelező az indokolás.

kísérletet tett.¹³A Bp. szabályaiból következik, hogy, ha a letartóztatásra nem az érintett okok egyike alapján kerül sor, úgy a letartóztatás sem tekinthető törvényesnek, s így az a perjogi elvekkel ellentétben áll, a letartóztatott személy személyes szabadságát sérti.¹⁴

Az ügyeket elemezve, azonban egyértelműen megállapítható, hogy egyrészt azokban az esetekben, ahol a bíróság az előzetes letartóztatás foganatosítását rendelte el, azt arra hivatkozással tette, hogy, az elkövetett bűncselekményért kiszabható büntetés nagysága miatt lehet attól tartani, hogy az elkövető szökést kísérel meg. Különösen azokban az esetekben találta a Debreceni Ítéltábla helyesnek ezt az érvelést, ahol az elkövető munkájából kifolyólag nem volt helyhez kötve, illetve ha az elkövető az első világháború után, az elcsatolt területek határa mellett lakott, mert így még könnyebben ki tudta volna vonni magát az igazságszolgáltatás hatálya alól.¹⁵ Látható tehát, hogy amíg a törvény magyarázata, és a jogalkotó szándéka megkívánta, hogy elsődlegesen szökésre hivatkozva az előzetes fogvatartás csak akkor legyen foganatosítható, ha bűncselekmény tényállási elemei fennforognak, és a szökés ténye már megtörtént, vagy azt megkísérelték, ezt azonban kiterjeszti a fent említett nem teljesen objektív körülményekre is, így a bíróságok legtöbbször már a szökésre lehetőséget biztosító körülmények fennforgása esetén is elrendelték az előzetes letartóztatást. *E ponton tehát maga a törvény is, de főleg a gyakorlat egyértelműen az állami hatalom igazságszolgáltatás eredményességéhez fűződő érdek érvényesülésének engedett, alárendelve annak az egyéni jogok szabadságát.*

A tettenkapás kivételével a vizsgálati fogság is ugyanezen esetekben foganatosítható,¹⁶ így a két szakasz tulajdonképpen kiegészítője egymásnak, a kettő között különbség csakis azon az alapon tehető, hogy a vizsgálati fogság esetében a törvény megkívánja a nyomatékos gyanú fennforgását.¹⁷ Vizsgálati fogság ugyanis csak az ellen volt foganatosítható, aki ellen a kihallgatása után is fennforgott a bűncselekmény nyomatékos gyanúja.

A nyomatékos gyanú a bizonyítási tanhoz kapcsolódó kérdés; az egyszerű gyanú és a bizonyosság között több fokozatot különböztethetünk meg, ha ebben a rendszerben el akarjuk helyezni a nyomatékos gyanút, akkor az körülbelül közepén helyezkedik el, több mint az egyszerű gyanú, de kevesebb, mint a jogi bizonyosság. Akkor beszélhetünk nyomatékosságról, ha minél közvetlenebbül mutat valamely tény egy másikra. Mivel magának a nyomozásnak az a célja, hogy összegyűjtse a bizonyítékokat, amelyek később a vád alapját képezik, ez arra mutat, hogy igazából az egyszerű gyanú alapján is megindítható maga a nyomozás, a nyomatékos gyanú-

¹³BALOGH JENŐ – EDVI ILLÉS KÁROLY – VARGHA FERENC: *A Bűnvádi perrendtartás magyarázata. I kötet.* Bp., 1910. 588. Így történt MNL HBML VII. 2/b. 2558/1914, VII. 2/b. B373/15/1915, VII. 2/b. B3866/21/1922, VII. 2/b. B5/20/1923, VII. 2/b. B1601/12/1923, VII. 2/b. B1990/10/1925. sz. ügyekben.

¹⁴VARGHA FERENC: Az előzetes letartóztatás, s a személyes szabadság megsértése. *Jogtudományi Közlemény* 1889. 24. évf. 30. sz. 239.

¹⁵Erre hivatkozva foganatosították pl. MNL HBML VII. 2/b. B 1437/14/1920, VII. 2/b. B 1071/19/1920, VII. 2/b. B 951/6/1920, VII. 2/b. BV. 697/9/1920, VII. 2/b. BV 513/7/1920, VII. 2/b. BI 580/17/1922. sz. ügyekben.

¹⁶Vizsgálati fogságot rendeltek el pl. MNL HBML VII. 2/b. 178/1915, VII. 2/b. 3053/ 1914, VII/ 2.b B 373/15/1915, VII. 2/b. BV 1416/ 33/1920, VII. 2/b. B 1437/14/1920, VII. 2/b. 2480/54/1921, VII. 2/b. BII.1413/28/1923. VII/ 2.b BI 551/49/1924. sz. ügyekben.

¹⁷BALOGH – EDVI – VARGHA: i. m., 590.

nak tehát igazából ott lesz jelentősége, hogy a vizsgálati fogság csak ez alapján rendelkezhető el.¹⁸

A törvény számos további garanciális elemet épített be a szabályozásba, így pontosan meg volt határozva a foganatosításra jogosultak köre is, az előzetes letartóztatást és a vizsgálati fogságot csak a vizsgálóbíró, a vádtanács, vagy az ítélőbíró, ha pedig ez késedelemmel vagy veszéllyel járna, akkor a járásbíró és a rendőrség rendelkezhető el. További garanciális elem, hogy az elrendelését mindig írásba kellett foglalni, pontosan meghatározott személy ellen kellett szólnia, és mindig fel kellett tüntetni, hogy milyen bűncselekmény miatt, és mely okok alapján került sor a kibocsátására.¹⁹

A gyakorlat szempontjából azonban sokkal fontosabb garanciális elem, hogy a törvény pontosan meghatározza a kényszerintézkedések időtartamát is, amely az előzetes letartóztatás esetében, főszabály szerint a nyomozás befejezéséig, de legfeljebb 15 napig tarthat, amit a vádtanács a királyi ügyész indítványára 15 nappal meghosszabbíthat.²⁰ Ez pedig a gyakorlatban a következőképpen alakul: a rendőri hatóság által elrendelt előzetes letartóztatás a kihallgatástól számított 48 óráig tarthat, a járásbíró által elrendelt letartóztatás a vizsgálóbíró, illetve a vádtanács intézkedéséig. A vizsgálóbíró által elrendelt letartóztatás 15 napig, amit a vádtanács 15 nappal meghosszabbíthat, a nyomozás alapján beadott vádirat szerint letartóztatást a vádtanács illetve a törvényszék a főtárgyalásig fenntarthatja, a főtárgyaláson hozott ítéletben pedig annak további fenntartását rendelheti el a bíróság, így az végeredményben a jogerős ítélet meghozataláig is eltarthat.²¹ A vizsgálati fogság tartama főszabály szerint három hónapig tarthat, azonban egy hónappal meghosszabbítható.²²

Ezen szabályozás tükrében pedig észlelhető, hogy a nagy bírósági ügyteher a személyes szabadság rovására mehet, ugyanis az érdemben való kihallgatás, a bírósági eljárás megejtése hetekig, vagy akár hónapokig is tolóthat, ami pedig akadályozza az esetleges szabadlábra helyezési kérelem előterjesztését, így előmozdítja a letartóztatás meghosszabbodását, holott a Bp. szabályai szerint a lehető legrövidebb ideig kellene tartania.²³

A gyakorlatban pedig a következőképpen nézett ki; míg az első világháború előtt, jóval kevesebb ügy került az Ítéletábra elé, és ezekben az esetekben is az elrendelt előzetes letartóztatás, vagy vizsgálati fogság a legtöbb esetben csak pár napig, hétig tartott, és a legtöbb esetben még az első fokú eljárás során kérelemre szabadlábra helyezték a vádlottakat, így az Ítéletábra előtti ügyekben az esetek többsé-

¹⁸BALOGH – EDVI – VARGHA: i. m., 8.

¹⁹Ezen formai követelményeknek megfelelő végzést hozott az alsó fokú bíróság a következő ügyekben: MNL HBML VII. 2/b. 141/1/1915, VII. 2/b. B 2699/1914, VII. 2/b. 1706/1914, VII. 2/b. B 1437/14/1920, VII. 2/b. B 1071/19/1920, VII. 2/b. B 951/6/1920, VII. 2/b. BV. 697/9/1920, VII. 2/b. BV 513/7/1920, VII. 2/b. BI 580/17/1922.

²⁰BALÁS P. ELEMÉR: Az előzetes letartóztatás tartamának kérdéséhez. *Jogtudományi Közöny* 1912. 47. évf. 31. sz. 271–272.

²¹BALOGH – EDVI – VARGHA: i. m., 622.

²²FAYER LÁSZLÓ: *A magyar bűnvádi perrendtartás vezérfonala*. Bp. 1905. 257–283.

²³A vizsgálatok hosszadalmassága és az előzetes letartóztatás hosszú tartama. *Jogtudományi Közöny*, 1909. 44. évf. 11. sz. 93–94.

gében már szabadlábban védekezhetek.²⁴ Ha pedig a több fokú tárgyalás során a vádlott végig előzetes letartóztatás hatálya alatt állt, - legtöbbször az elkövetett bűncselekmény súlyából kifolyólag fordult elő, különösen a szándékos emberölés esetében²⁵ - akkor is, az nem tartott tovább, 2-3 hónapnál, ugyanis az ügyeket nagyon gyorsan, kevés időbeli különbséggel tárgyalták az egyes bíróságok. Ezzel szemben azonban a háborút követő években a megnövekedett kriminalitásból adódóan a bíróságoknak sokkal több ügyet kellett tárgyalniuk, az eljárások elhúzódtak, és ezt nagyon szépen tükrözi az előzetes fogvatartás, vagy vizsgálati fogság tartamának alakulása is, itt ugyanis már nem volt ritka, hogy az ítéletben kiszabott büntetésbe akár 6-7 hónapnyi előzetes letartóztatásban eltöltött időt számítottak be, és nyilvánították letöltöttnek.²⁶

A Bp. egyébként sem tartalmazott az előzetes letartóztatás időtartamának végpontjára határozott időpontot, nem mondta meg, hogy mennyi lehet a maximum időtartama, így lényegében ameddig a tárgyalás húzódott, addig a gyanúsított fogvatartása is tartott, így a terhelt akár hónapokig úgy volt megfosztva a személyes szabadságához való jogától, hogy nem tudhatta annak végpontját, szemben a jogerősen kiszabott szabadságvesztéssel.

Ezért az előzetes letartóztatás során további garanciális szabályok is érvényesültek; az elrendelésük ellen felfolyamodásnak²⁷ volt helye, amelyről a vádtanács két napon belül köteles volt dönteni. Kimondta a törvény, hogy meg kell szüntetni az előzetes letartóztatást és a vizsgálati fogságot is, ha azok elrendelésének oka többé már nem forog fenn. A törvény a foganatosításukra is kedvező szabályokat rendelt el, ugyanis előírta, hogy annak a lehető legnagyobb kímélettel kell történnie. Bár elvileg az előzetesen letartóztatott az elítélttel kerülne hasonló körülmények közé, de mivel még sincs ugyanolyan helyzetben, ugyanis az előzetesen letartóztatottal szemben érvényesül az ártatlanság vélelme, így lehetőleg biztosítani kell, hogy elkülönítve helyezték el, vagy ha erre nincs lehetőség, akkor olyan környezetben, ami nem gyakorol rá további hátrányos hatásokat. Engedett a törvény olyan kedvezményeket, hogy az előzetesen letartóztatott saját költségein beszerezhesse azt, amit szükségletei megkívánnak, továbbá megengedhető volt a lakásban való fogva tartás is, ha a fogva tartás célja így is elérhető volt. Látható, hogy lényegesen kedvezőbb helyzetet próbált teremteni a jogalkotó, a kérdés csak az, hogy vajon-e kedvezmények mennyire tudták kompenzálni egy elhúzódo vizsgálati fogság, előzetes letartóztatás hátrányait? Ennek főleg akkor van nagy jelentősége, ha valakit ártatlanul helyeztek kényszerintézkedés alá, tehát jogtalanul fosztották meg a személyes szabadsághoz való jogá-

²⁴Így pl. MNL HBMLVII. 2/b. B 441/7/1915., VII/ 2.b B582/5/1915., VII. 2/b. 437/22/1915., VII. 2/b. B266/1915., VII. 2/b. 2139/1913., VII. 2/b. 2421/1914., VII. 2/b. 742/5/1916., VII. 2/b. 436/12/1917. sz. ügyekben.

²⁵Így pl. MNL HBML VII. 2/b. B373/15/1915, VII. 2/b. B178/1915., VII. 2/b. 3053/1914, VII. 2/b. B2558/1914., VII/2.b. B 578/1915, VII. 2/b. B266/ 1915., VII. 2/b. 378/8/1917 sz. ügyekben.

²⁶Így pl. MNL HBML VII. 2/b. B1589/13/1921, VII. 2/b. BII 1967/24/1921, VII. 2/b. BV 1416/33/1920., VII. 2/b. BIV 673/30/1920, VII. 2/b. BV 434/16/1921, VII. 2/b. 1078/34/1921., VII. 2/b. B1237/13/1921, VII/2.b.BII 2480/54/1921., VII. 2/b. BI 860/17/1922., VII. 2/b. B 177/11/1923., VII. 2/b. BII 703/34/1923., VII. 2/b. BI 1560/25/1923, VII. 2/b. BII 1387/26/1923., VII. 2/b. BII 1341/43/1923., VII. 2/b. BI 2670/19/1924. sz. ügyekben.

²⁷Felfolyamodást terjesztettek elő például: MNL HBML VII. 2/b. 1531/6/1921., VII. 2/b. B 1890/17/1921., VII. 2/b. B 1071/19/1920., VII. 2/b. B951/6/1920., VII. 2/b. B 697/9/1920. sz. ügyekben.

tól. Ezért az államnak kötelezettsége kártalanítani azokat, akiknek személyes szabadságát jogtalanul korlátozták.²⁸ A jogtalan korlátozás tényét mindenképp jogerős ítéletnek kell alátámasztania, csak azokban az esetekben kerül sor rá, ha a bíróság felmentő ítéletet hoz, tehát megállapítja, hogy nem történt bűncselekmény elkövetése, vagy nem az eljárás alá vont személy követte el az adott bűncselekményt, de az olyan esetekben, ahol csak bizonyítottság híján mentik fel a vádlottat az állami kártalanítás nem járt.²⁹ Fontos még, hogy e mellett az állam valamilyen szinten a bűnösököt is kompenzálja, ugyanis az előzetes letartóztatás időtartama beleszámít a szabadságvesztés büntetés időtartamába.³⁰ Azonban a fogházi őrizetben töltött idő beszámítása a fogházbüntetés időtartamába mellőzendő a Kúria 1914. november 14. 7230 B. sz. döntése szerint, ugyanis a két intézkedésnek teljesen más a célja és előfeltétele, az előzetes őrizet elsősorban óvó, védő intézkedés, amely az előzetes letartóztatás feltételeinek fennállta nélkül is elrendelhető,³¹ az őrizetbe vétel az előzetes letartóztatás céljain túlmenően a büntetőeljárás rendjének fenntartására és az eljárási cselekményeket zavaró körülmények kiküszöbölése végett is alkalmazható.³²

A vizsgálati fogság egyébként külön-külön volt szabályozva a törvényszék és a járásbíró előtti eljárás esetében, a járásbíró előtti eljárásban ugyanis a törvényhozó a vizsgálati fogságot kiküszöböli, és az előzetes letartóztatást a szökés megkísérlésének esetére szorítja.

Ennek oka azzal magyarázható, hogy ha a bűncselekmény csekély súlyú, tehát járásbíró előtti tárgyalandó, akkor a vizsgálati fogságban rejlő előzetes büntetést az állam nem kívánja érvényesíteni, mivel ezekben az esetekben a jogrend csak olyan kis mértékben sérül, hogy valószínűleg tartózkodnak attól, hogy netán ártatlan embereket jogtalanul fosszanak meg a személyes szabadságától, mint az egyik legfontosabb alapjoguktól.

A probléma itt csak abban rejlik, hogy nagyon sok csekély, a jogrendet kevésbé sértő ügy kerül tárgyalásra a törvényszék előtt, azonban a törvényszék előtt ezekre az ügyekre nézve nincs külön szabályozva a vizsgálati fogság, és előzetes letartóztatás elrendelése. Pedig e külön kategória meghatározása különösen indokolt lehetne, ugyanis ezekben az esetekben a terheltnek a vizsgálati fogság kérdésénél egyenesen hátrányára válik az, amit a törvény eredetileg nagyobb garanciaként kívánt felállítani. Tehát, hogy a csekély súlyú bűncselekmény esetében is a törvényszék, mint na-

²⁸DOLESCHALL ALFRÉD: A Bűnvádi perrendtartás XXXI. fejezetének kritikai ismertetése. *Magyar Jogászegyleti Értekezések*, XX. kötet. 6. füzet, Bp. 1900. 131–164. Előzetes fogvatartást rendeltek el, de végül felmentették a gyanúsítottat a következő esetekben: MNL HBML VII. 2/b. B83/13/1915., VII. 2/b. B582/5/1915., VII. 2/b. B441/7/1915., VII. 2/b. BII 647/6/1923., VII. 2/b. 1253/16/1923.

²⁹FAYER LÁSZLÓ: A bűnvádi perrendtartás előkészítő szakaszának jellemző része. *Magyar Jogászegyleti Értekezések* Bp., 1900. 107–108.

Így történt pl. MNL HBML VII. 2/b. B83/13/1915., VII. 2/b. B582/5/1915., VII. 2/b. B441/7/1915., VII. 2/b. BII 647/6/1923., VII. 2/b. B 1253/16/1923. sz. ügyekben.

³⁰Kártalanítás az ártatlanul szenvedett előzetes letartóztatás, vizsgálati fogság és elítélés esetén. *Jogtudományi Közlöny* 1895. 30. évf. 34. sz. 266.

Ez minden esetben megtörtént, többek között: MNL HBML VII. 2/b. B178/1915, VII. 2/b. 3053/1914, VII. 2/b. B578/1915, VII. 2/b. B266/1915, VII. 2/b. 412/12/1917, VII. 2/b. B1860/17/1922, VII. 2/b. BII249/16/1925 stb. sz. ügyekben.

³¹EÖRDÖGH ÁRPÁD: Beszámítható-e a fogházi őrizetben töltött idő a fogházbüntetésbe. *Jogtudományi Közlöny*, 1915. 50. évf. 21. sz. 260–261.

³²ÁDÁM ANTAL: i. m., 134.

gyobb garanciát nyújtó, gondosabban ítélkező fórum járjon el, azonban míg ezen esetek többségében a járásbíró előtt szabadlábban védekezhetne, addig a törvényszék előtt nagyobb eséllyel fosztják meg személyes szabadságától.³³

Ez különösen problémát jelentett a korszak sajátosságaiból adódóan, ugyanis az általam megvizsgált esetek nagyon szépen mutatják, hogy az első világháborút megelőző években nagyon kevés esetben találtam példát a vizsgálati fogság, és előzetes letartóztatás elrendelésére, csak a különösen súlyos bűncselekmények esetében, tehát elsősorban a szándékos emberölés, és a gyilkosság eseteinél³⁴ volt gyakori. Ezt tulajdonítom annak is, hogy ekkor még a csekélyebb jelentőségű ügyek ténylegesen a járásbíró előtt indultak, és az Ítéltábla elé csak ritkán kerültek. A háborút követő években azonban jól látszik, hogy az értékelkedésnek köszönhetően nagyon sok csekély ügy indul a törvényszék előtt, így az Ítéltábla elé kerülő ügyek száma is jelentősen megnövekedett, és az előzetes letartóztatás, valamint a vizsgálati fogságot is számos esetben elrendelték. Ezekben az években már általános, hogy csekély súlyú lopás, sikkasztás, vagy adócsalás esetében is megfosztották a terheltet a személyes szabadságától.³⁵

Az előzetes letartóztatással és vizsgálati fogsággal kapcsolatban tehát elmondható, hogy a jogalkotó bár célszerűségi okokból a büntető igazságszolgáltatás eredményességéhez fűződő érdekek enged nagyobb teret, azt teljesen megfelelő garanciákkal teszi, a személyes szabadság érvényesülésének megfelelő teret enged, bár a gyakorlatban visszasságokat figyelhetünk meg, az meglátásom szerint elsősorban a korszak sajátosságaiból adódó körülményeknek tudhatóak be. Azonban ebből az esetből is látható, hogy a bűnvádi eljárás során érvényesülő garanciákra soha nem lehet elég figyelmet fordítani.

Összességében azonban megállapítható, hogy a törvényi rendelkezések szépen idomulnak az alapjogok követelményeihez, az alapjogok áthatják a Bp. egészét, azok érvényesülésének megfelelő teret enged, és a büntetőeljárásjogi alapelvek segítik ezek megvalósulását. A gyakorlattal szemben ugyan fogalmazhatunk meg némi kritikákat, azonban ismét hangsúlyozandó, hogy az a korszak sajátosságaiból adódó, elsősorban külső körülmények miatt jelentkeztek. Így egyrészt megállapíthatjuk azt, hogy a kortárs perjogok közül a Bp. ment legmesszebb az egyéni jogok védelmében; ez kifejeződött pl. abban, hogy a terheltet valóban, az eljárás minden szakaszában megillette a védelemhez való jog. Szemben az osztrák bűnvádi perrendtartással nem volt kötelező letartóztatás, megfelelő biztosítékok mellett a szabadlábban való védekezést is lehetővé tette, és megfelelő garanciális elemek beépítésével biztosította az alapelvek, és ez által az alapjogok megfelelő érvényesülését. Melyek helyességét mi sem bizonyíthatná jobban, hogy az ekkor kialakuló alapelvek még ma is, alig változott tartalommal pillérei a modern jogállam büntető igazságszolgáltatásnak.

³³NAGY LÁSZLÓ: Vizsgálati fogság a csekélyebb súlyú törvényszéki bűnyekben. *Jogtudományi Közlemény* 1890. 25. évf. 33. sz. 257–259.

³⁴Így pl. MNL HBML VII. 2/b. B373/15/1915, VII. 2/b. B178/1915., VII. 2/b. 3053/1914, VII. 2/b. B2558/1914., VII/2.b. B 578/1915, VII. 2/b. B266/ 1915., VII. 2/b. 378/8/1917 sz. ügyekben.

³⁵Így pl. MNL HBML VII. 2/b. B1817/8/1921, VII. 2/b. B883/35/1920. VII. 2/b. B1967/24/1921, VII. 2/b. B579/20/1922, VII. 2/b. B1175/111/1923, VII. 2/b. B551/49/1924, VII. 2/b. B3059/15/1924 sz. ügyekben.